

ZAVIČAJNI MUZEJ NAŠICE I GLAZBENA BAŠTINA OBITELJI PEJAČEVIĆ

SILVIJA LUČEVNIAK

Zavičajni muzej Našice

silvija@zmn.hr

Istraživanja ukupne kulturno-povijesne, a posebno glazbene baštine obitelji Pejačević dio su temeljnog poslanja Zavičajnog muzeja Našice. Otkako je 1985. godine otvorena spomen-soba Dore Pejačević, u Muzeju su realizirani brojni sadržaji kojima se nastoji istražiti ta baština, prikupiti građa, a onda i osmisliti najbolji načini populariziranja te baštine. Osim Dore Pejačević, postojali su i drugi članovi obitelji čija je uloga u razvoju glazbene kulture bila vrlo važna, no oni su do sada ostali manje poznati.

Zavičajni muzej Našice utemeljen je 1974. godine kao muzejska ustanova kompleksnog tipa, sa zbirakama u kojima se prikuplja kulturno-povijesna i prirodoslovna građa vezana za našički kraj. Za sjedište Muzeja odabran je prostor Dvorca Pejačević u Našicama (u prvoj fazi podignut 1812. g.), nekadašnje sjedište vlastelinstva ugledne i imućne grofovske obitelji. Neposredno nakon osnutka Muzeja kao prioritetne teme istraživanja isticane su npr. povijest radničkog pokreta i zbivanja tijekom Drugoga svjetskog rata, no sudeći prema građi koja je prikupljana u muzejskim zbirakama, pozornost stručnih djelatnika sve je više privlačilo i istraživanje povijesti obitelji Pejačević i njiho-

va vlastelinstva. Naime, prošlost Našica i užeg područja u razdoblju od 18. do sredine 20. st. ne može se razumjeti bez sagledavanja utjecaja Pejačevića na gospodarske, političke, kulturne i prosvjetne prilike. Kako bi se u tadašnjim društveno-političkim okolnostima donekle opravdalo bavljenje nepoželjnom temom hrvatskoga plemstva, odabrana je jedna osoba koja je postala ne samo *zaštitni znak* cijele obitelji, već i kulturnog života Našica i našega muzeja. Lik Dore (punim imenom Teodora) grofice Pejačević nametnuo se kao zanimljiva i prihvatljiva tema istraživanja i prezentacije jer se njezinoj osobnosti moglo prići ne samo s pozicije upoznavanja jedne plemkinje, već primarno kao prvoj modernoj hrvatskoj skladateljici.

Dora Pejačević rođena je 10. rujna 1885. godine u Budimpešti, no najveći dio svog života provela je na obiteljskom imanju u Našicama. Potkraj 19. i početkom 20. st. njezina je obitelj bila na vrhuncu svoje gospodarske i društvene moći. Dorin djed Ladislav Pejačević (1824. – 1901.) i otac Teodor Pejačević (1855. – 1928.) bili su utjecajne ličnosti u političkom životu Hrvatske, a obnašali su i dužnost hrvatskih banova. Snažan utjecaj na umjetnički razvoj male Dore imala je njezina majka Elizabeta (zvana Lila) Pejačević (1860. – 1941.), rođ. barunica Vay de Vaya. Kao ljubiteljica umjetnosti, posebno glazbe, grofica Lila ubrzo je otkrila Dorin izniman talent. Tako Dora svoje prve glazbene poduke i opće obrazovanje stječe u roditeljskom domu, odrastajući okružena mnoštvom umjetničkih djela i uz bogatu obiteljsku knjižnicu. Školuje se uz pomoć privatnih učitelja te postaje vrhunska pijanistica i violinistica. Buđenju njezinih stvaralačkih poriva i romantičar-

skog duha pogoduje i prostran, iznimno njegovan perivoj oko našičkog dvorca, jezero s paviljonom te široki slavonsko-podravski krajolici. Svoje prve radove Dora stvara u dobi od dvanaest godina. Nakon izvršene 14. godine počinje se ozbiljno baviti glazbom, te od 1902. do 1905. godine boravi u Zagrebu, gdje privatno uči glasovir, violinu i instrumentaciju. Istodobno se bavi skladanjem manjih klavirskih opusa. U razdoblju sazrijevanja Dora uz studij glazbe nalazi vremena i za intenzivno čitanje, a svoje impresije o knjigama bilježi u *Dnevniku pročitanih knjiga*. Presudan korak u daljnjem razvoju umjetničke osobnosti imao je njezin odlazak na studij u inozemstvo. Tada počinje skladati veće glazbene forme, pa je njezin *Koncert za klavir i orkestar* poznat u našoj glazbenoj literaturi kao prvo djelo te vrste. Posljednji veliki vrhunac u nizu inozemnih uspjeha skladateljice, nakon praizvedbe dvaju stavaka njezine simfonije u Beču, bila je praizvedba cijele simfonije u Dresdenu. Drezdenska premijera, kao i bečka izvedba, doživljeni su kao pravi trijumf, kako među publikom, tako i među kritičarima. U jesen 1921. u Našicama je svečano proslavljeno Dorino vjenčanje s austrijskim plemićem Ottomarom von Lumbeom, bratom Dori- ne prijateljice Rose von Lumbe. Od prosinca te godine skladateljica sa suprugom živi u Münchenu. Rođenje prvog djeteta u relativno kasnoj životnoj dobi bilo je za nju kobno. Darovavši potkraj veljače život dječaku Theu, umire 5. ožujka 1923. godine od sepse u münchenskoj klinici za ženske bolesti i porode. Dora je privremeno pokopana u Münchenu, a nakon dva mjeseca njezini su posmrtni ostaci preneseni u Našice. Lijes je preko noći bio izložen u našičkoj franjevačkoj

crkvi, a drugog dana, 5. svibnja 1923. godine, održan je svečani *Requiem*. Pjevalo je Hrvatsko pjevačko društvo *Lisinski* iz Našica (utemeljeno 1889.), a na orguljama je odsvirana *Žalosna koračnica*, koju je skladala Dora. Raskorak s vlastitom klasom, pa i obitelji, očituje se i u provedbi njezine želje da počiva u odvojenom grobu, u zemlji, izvan obiteljske grobnice u kripti crkve Uzašašća Gospodnjega (Kapela obitelji Pejačević) u Našicama, koju je obitelj dala podići 1881. godine prema nacrtima Hermana Bollea.

Sretna okolnost u nastojanjima našičkog muzeja da se istraži i prikupi građa vezana za obitelj Pejačević, posebno za Doru, bila je činjenica da se životom i djelom prve moderne hrvatske skladateljice bavila i ugledna muzikologinja, danas akademkinja, dr. sc. Koraljka Kos. Rezultati tih istraživanja objavljeni su 1982. godine u knjizi *Dora Pejačević* (izdavač JAZU, Zagreb). Zaslugom dr. sc. Kos, Dorin je opus interpretiran u hrvatskome i europskome kulturnom kontekstu, a uskoro je njezin život pobudio i zanimanje drugih kulturnih krugova, pa je u Našicama snimljen i dio filma redatelja Zvonimira Berkovića *Kontesa Dora*, u kojemu je naslovnu ulogu glumila Alma Prica. Film je na poznatom festivalu u Puli 1993. godine osvojio nekoliko glavnih nagrada (za najbolji film, za najbolju glavnu glumicu, za najbolji scenarij). Neke su scene snimane i u prostorima Zavičajnog muzeja Našice. Sve je to bio snažan poticaj da se intenzivira istraživanje i upoznavanje javnosti s baštinom obitelji Pejačević, osobito Dore Pejačević.

Vrhunac nastojanja da se Našice oduže svojoj slavnoj sugrađanki rezultirao je velikom proslavom 100. obljetnice Dori- na rođenja u Našicama. Ta se manifesta-

cija održavala u *europskoj godini glazbe* i događanja u Našicama imala su ne samo lokalno značenje, već su bila i hrvatski doprinos tim zbivanjima. Tijekom dvodnevnih aktivnosti (7. i 8. rujna 1985.) svečano je otkriveno poprsje Dore Pejačević ispred Dvorca Pejačević (rad akademskog kipara Dragutina Šanteka), a održana je i komemoracija na njezinu grobu. U Dvorcu Pejačević organiziran je komorni koncert Dorinih djela. Nastupili su Josip Klima – violina, Stjepan Radić – klavir, Zdenka Žabčić – sopran, Štefica Petrušić – sopran, Breda Kalef – mezzosopran, Gudački kvartet *Klima* Zagreb te Antun Petrušić – klavirska pratnja. Održan je i Međunarodni znanstveni skup *Dora Pejačević – život, rad i značenje*, u organizaciji JAZU – Razreda za muzičku umjetnost, Zagreb, uz sudjelovanje dr. sc. Koraljke Kos, mr. sc. Ivana Balte, prof. Vesne Burić, prof. Gordane Gojković, dr. sc. Marianne Hassler, prof. Ide Horvat, prof. Ivane Jurković, prof. Eve Sedak, prof. Stjepana Radića, prof. Antuna Petrušića i dr. sc. Zdenke Veber. U posebnom ozračju našičkog perivoja, pokraj novoobnovljenoga tzv. Dorina paviljona uz jezero, održana je glazbeno-scenska priredba *Našičani Dori*. Na njoj su sudjelovali Pjevački zbor HKUD-a *Lisinski* Našice, Tamburaški orkestar HKUD-a *Lisinski* Našice, Gradska glazba Đurđenovac, Gradska glazba Našice, Tamburaški orkestar OŠ „17. travnja“ Našice i Pjevački zbor OŠ „17. travnja“. U dvorani našičke srednje škole održan je glazbeno-scenski prikaz *Zovem se Dora* autora i redatelja Mladena Raukara. Sudjelovale su dramske umjetnice Neva Rošić i Urša Raukar te glazbeni umjetnici Ksenija Kos – klavir, Dušanka Simonović – sopran, Josip Klima – violina, Josip Leša-

ja – bas, Neven Belamarić – bas, Stjepan Radić – klavir i Mladen Raukar – klavir. Zbivanja na pozornici bila su popraćena projekcijom dijapozitiva vezanih za obitelj Pejačević i za prošlost Našica autora Drage Majera, dugogodišnjeg suradnika Zavičajnog muzeja Našice. Vrhunac glazbenih događanja bio je simfonijski koncert djela Dore Pejačević u sportskoj dvorani srednje škole u Našicama. Sudjelovali su Orkestar Udruženja orkestara muzičara Hrvatske (iz Osijeka i Zagreba), solistica Breda Kalef – mezzosopran, Pavica Gvozdić – klavir i dirigent Antun Petrušić. Osobitu važnost tom koncertu dao je dolazak brojnih članova obitelji Pejačević u Našice, od kojih su mnogi prvi put u životu ili prvi put nakon Drugoga svjetskog rata posjetili grad koji je tijekom više od dva stoljeća bio sjedište tzv. našičke grane obitelji Pejačević. Neki od njih izuzetno su emotivno doživjeli taj dolazak i spremno su obećali pomoć za daljnje aktivnosti Našičana u predstavljanju bogate obiteljske baštine. Najdalekosežniji učinci te pomno pripremane obljetničke proslave jesu otvorenje i početak rada Osnovne muzičke škole *Dora Pejačević* Našice te postavljanje dviju izložaba koje je pripremio Zavičajni muzej Našice. Uz iznimnu energiju i poticaj za ostvarenje cijelog pothvata što ih je Našičanima pružio ugledni dirigent i glazbenik Antun Petrušić, Zavičajni muzej Našice također je pružio veliku stručnu i organizacijsku pomoć. Dio događanja održavao se u muzejskim prostorima, a uz organizaciju izložbe *Stare razglednice Našica* u prostoru tzv. Dorina paviljona te grafičkih mapa Alberta Kinerta (s temom ljubavnih pjesama R. M. Rilkea) i Nevenke Arbanas (s temom Dore Pejačević), u izložbe-

nom salonu Muzeja svečano je otvorena i spomen-soba Dore Pejačević kao dio stalnoga muzejskog postava. Otvorenje te spomen-sobe bilo je velik izazov djelatnicima i suradnicima Muzeja jer je u muzejskom fundusu postojao gotovo zanemariv broj predmeta kojima se mogla predstaviti željena tema. Naime, nakon Drugoga svjetskog rata gotovo sav inventar nekoć bogato namještenog Dvorca Pejačević bio je premješten iz tog prostora, a arhivska je građa većinom uništena. Dio sačuvane građe nalazio se u Muzeju Slavonije i u Galeriji likovnih umjetnosti u Osijeku. Stoga je bila potrebna aktivna međumuzejska suradnja, a i pomoć nasljednika obitelji Pejačević, kako bi se pri otvorenju spomen-sobe barem nešto od tih predmeta moglo izložiti. Soba je konceptijski osmišljena kao rekonstrukcija salona s kraja 19. st. u kojemu posuđeni stilski namještaj (komoda, ormar, stolići, fotelje) i predmeti umjetničkog obrta (satovi, lepeza u ukrasnom okviru, paravan) funkcioniraju kao *memento* razdoblja i stila u kojemu je protjecao život obitelji Pejačević, pa i Dorin. Za tu su priliku, koliko se može zaključiti iz sačuvane muzejske fotodokumentacije, posuđeni i neki portreti članova obitelji Pejačević, među kojima i portret Dore Pejačević, rad slikara Maksimilijana Vanke iz 1917. godine, koji je za potrebe otvorenja spomen-sobe posudio skladačeljičin sin Theo von Lumbe iz Beča. U prostoru su izložene i uvećane fotografije koje prikazuju članove obitelji Pejačević te Doru i njezina supruga, kao i neke od tiskanih nota Dore Pejačević iz vremena prije Drugoga svjetskog rata. Umjetnine su kasnije uglavnom vraćene vlasnicima (iznimno je na posudbi ostala portretna bista Dore Pejačević iz Hrvatskoga po-

vijesnog muzeja u Zagrebu, rad kipara Davida Jelovška iz 1916.), a namještaj i predmeti umjetničkog obrta trajno su posuđeni Zavičajnome muzeju Našice. No tri vrlo važna izložka ipak potječu iz Našica. Za otvorenje spomen-sobe, uz pristanak obitelji, u Muzej je prenesena i restaurirana mramorna nadgrobna bista s groba Dore Pejačević, djelo *Tuga*, rad srpskoga kipara Đorđa Jovanovića iz 1906. godine. Kasnije je u spomen-sobu prenesena i mramorna skulptura *Musica*, koja je sačuvana u prostoru dvorca i zbog nejasnih razloga nakon Drugoga svjetskog rata nije odnesena u Osijek, kao ostali dio umjetničke zbirke obitelji Pejačević. Kako je riječ o prikazu tzv. anđela svirača, svojim se motivom izuzetno dobro uklopila u prostor spomen-sobe. Inače je to vrijedno umjetničko djelo vjerojatno rad talijanskih majstora s kraja 19. st. Spletom sretnih okolnosti u prostoru nekadašnjega glazbenog salona Dvorca Pejačević (u suterenu objekta, odnosno na njegovoj drugoj etaži) sačuvan je i glasovir poznate tvrke *Blüthner* iz Leipziga. Prema serijskom broju proizvođača, zaključeno je da je riječ o instrumentu izrađenome oko 1895. godine, koji je u Našice dopremljen u vrijeme kada se Dora Pejačević počela intenzivnije baviti učenjem glazbe i vjerojatno je na tom glasoviru ne samo učila svirati, već je kasnije i skladala neka svoja djela. Unatoč devastaciji inventara dvorca tijekom Drugoga svjetskog rata, a posebice nakon njega, taj je glasovir sačuvan *in situ*, pa se njime godinama koristili mjesno pjevačko društvo i folklorni sastavi koji su ga upotrebljavali na probama. Upravo zahvaljujući toj činjenici, održan je u relativno dobrom stanju i konačno darovan Zavičajnome muzeju Našice

te je samo premješten na četvrtu etažu dvorca (na prvi kat). Tako je taj glasovir postao najvažniji izložak spomen-sobe Dore Pejačević jer najizravnije asocira na Doru kao glazbenicu i skladateljicu. Instrument je nekoliko puta restauriran i redovito se održava, pa još uvijek služi i kao koncertni glasovir na glazbenim događanjima koja se povremeno organiziraju u tom prostoru. Naravno, u skladu s činjenicom da je riječ o iznimno vrijednome povijesnom instrumentu, njegova je upotreba ograničena, no dvadesetak je godina služio kao jedini koncertni glasovir u gradu, sve dok našička glazbena škola za svoj koncertni prostor nije nabavila novi instrument. Iskustvo izlaganja i komuniciranja s publikom navodi na zaključak da, uz nužne preduvjete i poštovanje određenih ograničenja, glazbeni instrument u muzeju može biti ne samo muzejski izložak, već se može koristiti i za njegovu primarnu namjenu – sviranje. Dapače, možemo ustvrditi da je u muzejima potreban upravo takav oblik prezentacije glazbenog instrumenta jer ga publika na taj način može doživjeti u punini njegova značenja. Iskustva s glasovinom u spomen-sobi Dore Pejačević vrlo su pozitivna. Kako većinu posjetitelja Zavičajnog muzeja Našice čini populacija školske djece i mladeži, oni glasovir doživljavaju ne samo kao predmet iz života skladateljice Dore Pejačević, već mnogi od njih, pogotovo djeca iz malih seoskih sredina, prvi put u stvarnosti vide taj instrument. Prilika je to da im se pokaže ne samo kako izgleda glasovir, već i kako se na njemu stvara zvuk. Naime, za posjetitelje se otvara poklopac glasovira i djeci se omogućuje da vide njegovu rezonantnu kutiju, odnosno da shvate kako zvuk nastaje trzanjem žica u

njegovoj unutrašnjosti. K tome, u gotovo svakoj većoj skupini posjetitelja nađe se pokoja glazbeno obrazovana osoba, najčešće nastavnik, ali i učenik, kojima se dopušta da sjednu i odsviraju nešto na glasoviru, što se katkad pretvara u prave male improvizirane koncerte. Takav događaj razbija rutiniranost prolaska kroz muzejski postav, aktivno uključuje posjetitelje u proces razgledavanja muzeja i svi ga iznimno dobro prihvaćaju. Zvučni su doživljaji inače rijetkost u ponudama naših muzeja, no primjer Zavičajnog muzeja Našice može potvrditi da su i više nego dobrodošli. Uz mogućnost slušanja glasovira, u Dorinoj se spomen-sobi posljednjih nekoliko godina s uređaja skrivenoga u jednom kutu prostorije reproducira i njezina glazba. Na taj se način u tom prostoru nenametljivo omogućuje i doživljaj Dorine glazbe, što je posjetitelji također iznimno dobro prihvaćaju. Iskustvo s većim grupama djece pokazuje da se uz doživljaj zvuka, odnosno glazbe, grupe mogu lakše disciplinirati, odnosno da se kustosu koji vodi grupu olakšava posao vođenja, a posjetiteljima podiže razina uživanja u glazbi i olakšava komunikacija s izloženim predmetima. Iako je utjecaj glazbe na stvaranje opuštajućega i ugodnog ozračja već dobro poznat i često primjenjivan postupak (npr. u velikim trgovačkim centrima), smatramo da muzeji još uvijek nedovoljno iskorištavaju tu prednost i dopuštaju da u njihovim prostorima „caruje tišina“.

Nakon što je u Našicama uspješno obilježena 100. obljetnica rođenja Dore Pejačević, nastojao se pronaći način na koji će njezina bogata baština ostati trajno prisutna u gradu i zavičaju. Stoga je 1987. godine u Našicama pokrenuta godišnja manifestacija *Memorijal Dore Pejače-*

vić, u sklopu koje se ostvaruju različiti sadržaji vezani za život i djelovanje te umjetnice, a obrađuju se i srodne teme s područja glazbe, povijesti i kulture. U tim zbivanjima Zavičajni muzej Našice sudjeluje kao organizator i suorganizator, a spomen-soba Dore Pejačević povremeno se pretvara u koncertni prostor. Svim je glazbenicima, a osobito pijanistima, veliki izazov muzicirati u prostoru življenja i stvaranja Dore Pejačević, osobito svirati za glasovirom u njezinoj spomen-sobi. Do 2013. godine održano je ukupno 19 manifestacija *Memorijala*, koji je postao jedan od prepoznatljivih kulturnih zbivanja ne samo Našica, već i tog dijela Hrvatske. U tim su programima okosnica događanja uvijek glazbeni sadržaji vezani za Doru Pejačević (koncerti, predstavljanje nota i sl.), no često se održavaju i različite izložbe, predavanja, susreti sa skladateljima i muzikolozima, predstavljanja knjiga i filmova itd. Zavičajni muzej Našice razvio je tijekom godina iznimno dobru suradnju s našičkom glazbenom školom, s obje osnovne škole, srednjom školom, gradskom knjižnicom i drugim relevantnim ustanovama i udrugama koje vode brigu o glazbenoj baštini Dore Pejačević kao zajedničkoj vrijednosti ne samo našičkog kraja već i cijeloga hrvatskog kulturnog prostora. Pri tome posebno ističemo Muzički informativni centar u Zagrebu, s kojim smo također uspostavili uspješnu suradnju. Kako glazba uistinu ne poznaje granice, svjedoci smo povećanog zanimanja za stvaralaštvo Dore Pejačević i izvan granica Hrvatske, pa nerijetko u našem muzeju ugošćujemo i strane poštovatelje imena i djela naše prve hrvatske skladateljice, među kojima u posljednje vrijeme prednjače Japanci. Prema mišljenju stručnja-

ka, ime Dore Pejačević danas je među najpoznatijim imenima hrvatske glazbe u svijetu, a našem je muzeju čast biti barem malim sudionikom u predstavljanju njezine glazbe i očuvanju uspomene na tu veliku ženu i glazbenicu.

Upravo zahvaljujući aktivnom sudjelovanju u manifestaciji *Memorijal Dore Pejačević*, imali smo priliku u prostorima Muzeja ugostiti brojna ugledna imena iz glazbenog svijeta, a kontinuirano smo prikupljali i građu vezanu za Doru Pejačević. Tako je u zbirkama muzejske knjižnice prikupljen publicirani, polupublicirani i arhivski materijal nužan za upoznavanje Dorina života i rada. Pri tom prikupljanju osobita se pozornost pridaje, primjerice, novinskim člancima o Dori i koncertima njezine glazbe, koncertnim programima, pozivnicama za koncerte njezine glazbe i sl. Sustavno prikupljanje te građe omogućuje uvid u način na koji se nekada doživljavala i popularizirala Dorina glazba i u način kako se to danas čini. Upravo te podatke izuzetno često traže posjetitelji Muzeja, najčešće učenici i studenti, odnosno istraživači povijesti glazbe, a katkad upiti za pretraživanjem te građe dolaze i iz inozemstva. Tijekom niza godina kontinuirane djelatnosti na promicanju baštine Dore Pejačević pokazalo se da je upravo lik i djelo naše prve moderne skladateljice iznimno zanimljiva tema širokom krugu posjetitelja, a Dora je postala pravim *logom* našega muzeja. Vrlo često od naših korisnika čujemo da Muzej kolkvijalno nazivaju *Dorinim muzejom*, a dvorac *Dvorcem Dore Pejačević*. Iako je spomen-soba Dore Pejačević samo jedan segment stalnoga postava, ona u percepciji naših posjetitelja služi kao *pars pro toto* za upoznavanje cjelokupne baštine

obitelji Pejačević i sigurno će u budućim muzeološkim razvojnim koncepcijama toj činjenici biti pridana odgovarajuća važnost. Nažalost, trenutačna situacija s povratom imovine nasljednicima obitelji Pejačević (u sklopu procesa tzv. denacionalizacije) zaustavila je planiranje i realizaciju promjena muzejskog postava u tom smislu jer se Grad Našice (kao osnivač Muzeja) još nije dogovorio s vlasnikom objekta (Marcosom Pejacsevichem iz Buenos Airesa) o daljnjem modelu korištenja prostora dvorca.

Muzealizacija relativno malog dijela ostavštine obitelji Pejačević u Zavičajnome muzeju Našice rezultirala je potrebom daljnjeg istraživanja i prezentacije ne samo stvaralaštva Dore Pejačević, već i ostaloga bogatog kulturnog nasljeđa njezine obitelji. U Galeriji likovnih umjetnosti u Osijeku otvorena je 19. rujna 2013. izložba *Likovna baština obitelji Pejačević*, na kojoj su predstavljena brojna likovna djela iz dvoraca obitelji Pejačević u Virovitici, Našicama, Podgoraču i Retfali. Zavičajni muzej Našice potaknuo je ponajprije istraživanje građe vezane za našičku granu obitelji Pejačević, no aktivnosti su proširene i na virovitičku te na rumsko-retfalačku granu, što je nakon desetak godina rada rezultiralo realizacijom navedenog projekta. Autorice izložbe (Jasminka Najcer Sabljak iz Galerije likovnih umjetnosti, Osijek i Silvija Lučevnjak iz Zavičajnog muzeja Našice) naišle su tijekom pripremnih istraživanja i na podatke koji dopunjuju dosadašnje spoznaje o odnosu članova obitelji Pejačević prema glazbenoj kulturi. Stručnoj je javnosti bila poznata činjenica da su Dorina majka Lila i baka Gabrijela Pejačević bile dugogodišnje pokroviteljice Hrvatskoga glazbenog zavoda u Zagre-

bu, no gotovo je nepoznato da su i neki drugi članovi, osim Dore Pejačević, bili vrsni glazbenici. Primjerice, dugogodišnji profesor našičke gimnazije Branko Krmpotić (1905. – 1980.) u svojim je istraživanjima zavičajne baštine posebno mjesto posvetio Dorinoj majci Lili Pejačević. Uz provjerene podatke o Lili kao sopranistici i pijanistici, koja je povremeno imala i javne nastupe, iznosi i tvrdnju da je bila i skladateljica. Kako se do sada nije moglo ući u trag postojanju njezinih notnih zapisa (ni rukopisnih ni publiciranih), ostaje nam samo i dalje tragati za tim materijalima. Kako je prof. Krmpotić imao priliku doći u kontakt s ljudima koji su osobno poznavali Lilu Pejačević, njegove su tvrdnje vjerojatno osnovane. No budući da je arhivska građa iz našičkog dvorca gotovo potpuno uništena, slabe su mogućnosti provjere tih podataka. Drugo obiteljsko ime koje ističemo u kontekstu glazbene baštine jest Dorin rođak Julijan Pejačević (1833. – 1906.), brat njezina djeda Ladislava Pejačevića. Julijan je poznat kao historiograf i jedan od najznačajnijih istraživača obiteljske povijesti, no potpuno je zanemaren kao vrstan pijanist i skladatelj. Život je proveo u plemićkim krugovima Šoprona, Salzburga i Beča, a nakon njegove smrti bogata knjižnica i arhivski materijal te njegovi rukopisni zapisi završili su u posjedu rođaka u Našicama jer se nikada nije ženio i nije imao direktnog nasljednika. Tako je u obiteljskoj knjižnici Pejačevića ostao sačuvan i dio njegovih notnih zapisa, iz kojih je razvidno da je ostavio opus od najmanje sedamdeset djela, pretežno za glasovir. Tek treba provesti muzikološka istraživanja koja će pokazati o kakvoj je vrsti i kvaliteti djela riječ. Nesporno je da su Pejačevići slijedili običaje i ukus svo-

ga vremena i staleža, što znači da je poznavanje glazbe i muziciranje na barem jednom instrumentu bio dio obveznog odgoja u plemićkim krugovima. Najbogatije obitelji mogle su angažirati i tzv. kućne ili dvorske glazbenike, pa je veza dobrostojećih plemićkih obitelji i skladatelja odnosno glazbenika dobro poznata pojava u Europi 18. i početka 19. st. Jedan od najpoznatijih primjera jest onaj o vezi prinčevske grane obitelji Esterhazy i skladatelja Haydna, što ističemo i zbog činjenice da su Pejačevići imali jedno od obiteljskih sjedišta u Šopronu, gradu u neposrednoj blizini dvorca obitelji Esterhazy u Fertődu (danas Mađarska), u kojemu je Haydn često muzicirao. Obitelj Pejačević na svoja je slavonska imanja uvelike prenosila modele ponašanja europskih kulturnih središta. Obiteljske umjetničke zbirke pretežito su stvarane otkupom umjetnina na tržištu Beča i Pešte, a tek kasnije kupnjom od udomaćenih i domaćih umjetnika. Tako je i djelovanje *dvorskih glazbenika* na posjedu obitelji Pejačević u Retfali kod Osijeka bilo uobičajeno. To je imanje bilo u posjedu rumsko-retfalačke grane, a osoba s kojom se povezuje boravak i djelovanje takvoga glazbenika u njegovu dvorcu jest Petar grof Pejačević (1804. – 1887.). Bio je jedan od najuglednijih slavonskih plemića tog vremena, koji je nekoliko puta obnašao i dužnost velikoga župana. Činjenica da je bio u braku s groficom Franciskom rođ. Esterhazy (1804. – 1875.), koja je bila u daljem srodstvu sa spomenutim vlasnicima dvorca u Fertődu, sigurno je utjecala na njegovu odluku da u retfalačkom dvorcu angažira poznatoga mađarskog skladatelja Mihalyja Mosonyja (1815. – 1870.). Taj se glazbenik u izvorima spominje i pod njemačkom inačicom

svoga imena (Michael Brand), i to kao grofov *Musikdirektor* u Retfali od 1835. do 1842. O kakvom je točno angažmanu riječ, zasada je teško reći, no potvrđena je činjenica da se taj skladatelj može povezati s još jednom značajnom osobom ne samo zavičajne nego i europske glazbene povijesti, o kojoj i stručna javnost u Hrvatskoj vrlo malo zna.

Mosony je u kasnijem razdoblju svog života bio učitelj skladatelju Edmundu Mihaloviću. Taj je glazbeni pedagog, pijanist i skladatelj rođen u Feričanci-
ma 13. rujna 1842. Sin je feričanačkog vlastelina Petra pl. Mihalovića (1806. – 1863.) i Terezije pl. Mihalović rođ. Salopek, udovice Petrova brata Žigmunda pl. Mihalovića (1802. – 1837.). Ta je obitelj živjela u neposrednom susjedstvu našičkih Pejačevića, a bili su povezani i ženidbenim vezama. Prvu glazbenu poduku Edmund je dobio od mjesnoga feričanačkog učitelja Esthera, učenika poznatoga glazbenog pedagoga Josipa Becka iz Donjeg Miholjca. Godine 1858. odselio se s majkom u Peštu, gdje je završio gimnaziju. Kod privatnih profesora usavršavao je glasovir, glazbenu harmoniju i kompoziciju. Godine 1865. odlazi u Leipzig, gdje na konzervatoriju uči kod profesora Hauptmanna i Jadassohna. Nastavlja studij u Münchenu (kod prof. Corneliusa i von Bülowa), gdje se nadahnjuje stvaralaštvom Richarda Wagnera. Nakon studija radio je kao glazbeni pedagog u Budimpešti. Godine 1887. naslijedio je Franza Liszta na položaju vodećeg profesora budimpeštanske Glazbene akademije. Nastupao je kao pijanist i dirigent vlastitih kompozicija. Bio je predstavnik modernoga simfonijskog i dramskog stila te programske glazbe. Veliki je pobornik wagnerijanske glazbe, a podržavao je

i razvoj mađarskoga nacionalnog stila u umjetnosti. Skladao je opere, simfonije, manje orkestralne i vokalne kompozicije te komornu glazbu. Budimpeštansku Glazbenu akademiju podigao je na europsku razinu. Od 1898. ministarski je savjetnik. Za svoja je postignuća odlikovan 1896. ordenom Viteškog reda željezne krune III. klase, a novo je državno odlikovanje dobio i 1910. godine. Umro je u Budimpešti 22. travnja 1929., a u Hrvatskoj je njegovo djelovanje ostalo gotovo nepoznato.

Informacije o važnim doprinosima glazbenoj baštini obitelji Pejačević kretale su se od Dore Pejačević i njezine majke Lile te rođaka Julijana Pejačevića iz našičke grane do njihova daljeg rođaka Petra Pejačević iz rumsko-retfalačke grane. Pravo je iznenađenje bilo i otkriće poveznice između Pejačevića i Mihalovića, dviju važnih slavonskih plemićkih obitelji. Tako je istraživanje glazbene baštine obitelji Pejačević rezultiralo otkrivanjem još nekih zanemarenih segmenata ukupne hrvatske glazbene baštine. Nadamo se da će na tim spoznajama nastajati novi smjerovi istraživanja i prezentacije naše bogate glazbene tradicije, u čemu muzejske ustanove, pa tako i Zavičajni muzej Našice, imaju osobito važno mjesto.

IZVORI I LITERATURA

Dokumentacija Zavičajnog muzeja Našice

Krmpotić, Branko. Grofica Lila Pejačević. *Sveta Cecilija: časopis za duhovnu glazbu* 4, Zagreb, 1976., str. 110-111.

Kos, Koraljka. *Dora Pejačević*. Zagreb, 2008.

Najcer Sabljak, Jasminka i Silvija Lučevnjak. *Likovna baština obitelji Pejačević: studijsko-tematska izložba: katalog izložbe*. Osijek, 2013.

NAŠICE LOCAL HISTORY MUSEUM AND PEJAČEVIĆ FAMILY MUSICAL HERITAGE

As soon as the Heritage Museum Našice was established back in 1974, one of the issues was how to present the history of Našice in relation to the landlord Pejačević family who lived in Našice from the end of the 18th century to the Second World War. In the times that were not well-disposed to the issue of the history of the Croatian nobility, the character of countess Teodora (Dora) Pejačević (born 1885 – died 1923) was a compelling object for presentation. Through comparative research, the musicologist dr.sc.Koraljka Kos presented Dora as the first modern Croatian composer, and generally, one of the rare women at the time, who occupied herself intensively and relatively successfully with composing. The pivotal moment of this effort was the great celebration of the centenary of Dora's birth in 1985. The occasion was marked with the setting up of the Dora Pejačević Memorial Room in the Heritage Museum Našice. Musealisation of a very small part of the Pejačević family legacy meant that the rest of the very rich family legacy had to be presented, even more so because the Museum is situated in the Pejačević family castle. The annual event Dora Pejačević Memorial was started featuring various contents related to Dora's life and work. Other related topics from the field of music, history and culture are also on the programme, and the Dora Pejačević Memorial Room is sometimes used as a concert venue. Due to the above mentioned activities Dora has become the Museum's trademark of a sort. This year, the exhibition the Pejačević Family Art Heritage will be opened at the Art Gallery in Osijek with numerous works of art from the Pejačević family castles in Virovitica, Našice, Podgorač and Retfala. Accompanying programmes will present other members of the family involved in art. Worth mentioning is the work of Dora's cousin, count Julijan Pejačević (1833-1906), well-known as a historiographer and one of the most important researchers of his family's history, but completely disregarded and forgotten as an outstanding pianist and composer.